

Zarys pojęcia kapitału zakładowego

Mikołaj Kondej

Wprowadzenie

W polskim piśmiennictwie nie budzi wątpliwości fakt, że kapitał zakładowy stanowi jedną z centralnych instytucji prawnych związanych ze spółkami kapitałowymi¹²². Powyższa teza znajduje potwierdzenie już w krótkiej lekturze przepisów kodeksu spółek handlowych, w którego regulacjach odnoszących się zarówno do spółki z o.o. jak i spółki akcyjnej, występują liczne odniesienia do tego pojęcia¹²³. Równocześnie w polskiej doktrynie brak jest jednak jednolitego sposobu definiowania instytucji kapitału zakładowego. W poszczególnych publikacjach uwaga często jest koncentrowana wyłącznie na wybranych cechach lub następstwach wyróżnienia takiego kapitału¹²⁴. Powyższe wydaje się wynikać z wieloaspektowego charakteru tego pojęcia, które używane jest nie tylko przez prawników, ale również przez księgowych i ekonomistów. W celu przybliżenia terminu kapitał zakładowy w artykule podjęto próbę zdefiniowania go w trzech różnych wymiarach: prawno-handlowym¹²⁵, rachunkowym oraz ekonomicznym¹²⁶. Wymiary te są ze sobą oczywiście funkcjonalnie powiązane i wzajemnie uzupełniają się, niemniej takie wydzielenie wydaje się być pomocne dla usystematyzowania znaczenia pojęcia kapitału zakładowego.

Przeprowadzona poniżej analiza ma na celu zdefiniowanie pojęcia kapitału zakładowego *in abstracto*, bez odnoszenia się do konkretnego typu spółki. Zastosowano w niej jednak terminologię odnoszącą się do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz w sposób szczególny nawiązano do specyfiki kapitału zakładowego w tego typu spółce. Przeprowadzone konstatacje powinny być jednak w znacznej mierze, po pominięciu różnic terminologicznych, możliwe do odniesienia również do spółki akcyjnej jak i zagranicznych spółek kapitałowych.

¹²² M. Bieniak [w:] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, R. Zawłocki, KSH. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2014, s. 819

¹²³ Odwołanie do instytucji kapitału zakładowego znajdziemy w ksh w przepisach ogólnych, regulacjach dotyczących spółki komandytowo-akcyjnej, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółki akcyjnej, a także w przepisach dotyczących łączenia, podziału i przekształceń spółek, przepisach karnych i przejściowych.

¹²⁴ J. Frąckowiak [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. W. Pyziół, Warszawa 2008, s. 566

¹²⁵ Ograniczonym do wskazania istotnych cech kapitału zakładowego na gruncie kodeksu spółek handlowych.

¹²⁶ Podobny podział proponuje J. Frąckowiak [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. W. Pyziół, Warszawa 2008, s. 566

Kapitał zakładowy *sensu stricto* w ujęciu prawnym

Przystępując do definiowania kapitału zakładowego w ujęciu prawnym, na wstępie należy zwrócić uwagę na konieczność rozróżnienia kapitału zakładowego *sensu stricto*, rozumianego jako konkretna instytucja prawna, od kapitału *sensu largo*, który pojmować można jako ogół regulacji składających się na kodeksowy reżim kapitału zakładowego. W pierwszej kolejności przedstawiono rozumienie pojęcia kapitału w wąskim ujęciu.

Zgodnie z dominującym stanowiskiem polskiej doktryny, kapitał zakładowy *sensu stricto* to po prostu pewna wielkość liczbowa, zdefiniowana w umowie spółki¹²⁷. Mówiąc inaczej kapitał zakładowy to nic innego niż pewna abstrakcyjna kwota określona przez udziałowców, z której wielkością określone przepisy wiążą różnorakie konsekwencje prawne. Wielkość ta, na gruncie obowiązujących obecnie przepisów, w momencie utworzenia spółki, odpowiada sumie wartości nominalnej wszystkich udziałów wspólników w kapitale¹²⁸.

Przyjawszy, iż kapitał zakładowy to pewna wartość liczbowa wyrażona w pieniądzu, należałoby się zastanowić czy wielkość kapitału może być wyrażona również w walucie obcej. W tym zakresie w doktrynie brak jest jednomyślności. Wielu autorów analizując ten problem, odwołuje się do art. 358 § 1 kc, stosowanego na podstawie odesłania zawartego w art. 2 ksh. Przepis ten w obecnym brzmieniu dopuszcza określenie wysokości zobowiązania w walucie obcej. Równocześnie upoważnia on dłużnika do spełnienia takiego zobowiązania poprzez świadczenie w walucie polskiej, chyba że czynność prawna (tutaj potencjalnie byłaby to umowa spółki) zastrzega spełnienie świadczenia w walucie obcej. Część doktryny zdaje się postrzegać kapitał zakładowy jako rodzaj zobowiązania wspólników wobec spółki i z tego powodu, na postawie przywołanego przepisu, dopuszcza określenie go w walucie obcej¹²⁹. Inni z tego samego przepisu wyprowadzają zgoła odmienne wnioski, stwierdzając że art. 154 §1 ksh, który określa minimalny kapitał w walucie

¹²⁷ Tak zgodnie: A. Kidyba, Kodeks spółek handlowych. Komentarz lex T. 2 Komentarz do art. 301-633 ksh, Warszawa 2013, s. 627; A. Szajkowski, M. Tarska [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja *Kodeks spółek handlowych. Tom II. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2014, s. 35; M. Rodzyńkiewicz, , *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 247; M. Paluch, *Kapitał zakładowy w procesie tworzenia spółki z o.o.*, *Studia Prawnicze* 3/1998, s. 73; I. Weiss, A. Szumański [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Warszawa 2014, s. 300

¹²⁸ Tak zgodnie: A. Kidyba, Kodeks spółek handlowych. Komentarz lex T. 2 Komentarz do art. 301-633 ksh, Warszawa 2013, s. 627; Szajkowski, M. Tarska [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja *Kodeks spółek handlowych. Tom II. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2014, s. 35; M. Rodzyńkiewicz, , *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 247; M. Paluch, *Kapitał zakładowy w procesie tworzenia spółki z o.o.*, *Studia Prawnicze* 3/1998, s. 73; I. Weiss, A. Szumański [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Warszawa 2014, s. 300

¹²⁹ I. Weiss, A. Szumański [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Warszawa 2014, s. 302

polskiej wyklucza określenie wysokości tego kapitału w walucie obcej na podstawie art. 358 § 1 kc¹³⁰. Drugi z przedstawionych poglądów wydaje się nietrafny, bowiem z art. 154 §1 ksh nie można odtworzyć normy, iż wysokość kapitału powinna być wyrażona w walucie polskiej. Przepis ten określa jedynie minimalną wysokość kapitału zakładowego. W przypadku jeżeli wspólnicy zdecydują się utworzyć spółkę z kapitałem wyrażonym w walucie obcej nie istnieją przeszkody, by w celu ustalenia czy kapitał zakładowy spełnia wymogi określone w art. 154 §1 ksh przeliczyć tę kwotę zgodnie ze wskazówkami zawartymi w 358 § 2 kc (stosowanym na podstawie art. 2 ksh). Prawdopodobnie powyższego podejścia potwierdzenia również fakt, iż na możliwość wyrażenia kapitału w walucie obcej wskazują akty wykonawcze do ustawy o KRS¹³¹.

Kapitał zakładowy w ujęciu prawnym wiąże się bezpośrednio z pojęciem udziałów. Równocześnie terminu tego, wbrew jego intuicyjnemu rozumieniu, nie można utożsamiać ani z rzeczywistą wartością majątku firmy, ani też z wartością wkładów do spółki. Różnice występujące między wszystkimi tymi pojęciami zostaną omówione poniżej.

Kapitał zakładowy w ujęciu prawnym a udziały

Rozszerzając przytoczoną powyżej definicję kapitału zakładowego, nie sposób nie odnieść się do powiązania istniejącego pomiędzy wielkością kapitału zakładowego a wartością nominalną udziałów. By to zrobić należy jednak wcześniej wskazać czym jest udział. Niestety pojęcie to pozostaje wieloznaczne, a w doktrynie brak jest powszechnie przyjętej jego definicji¹³². Dla potrzeb niniejszego opracowania, uproszczając znacznie problem, przyjęto że udział to pewne prawo podmiotowe, które jest kreowane w umowie spółki¹³³. Posiadanie udziału w spółce oznacza uczestnictwo posiadacza w tejże spółce¹³⁴. Równocześnie posiadanie takie wiąże się z określonymi obowiązkami dla posiadacza¹³⁵. Zróznicowanie ilości i wartości posiadanych przez danego wspólnika udziałów pozwala na określenie zakresu jego praw (np. siły jego głosu) i obowiązków, a tym samym

¹³⁰ Z. Jara, *Kodeks spółek handlowych*, Legalis/El. 2014, komentarz do art. 152; R. Pabis [w:] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, R. Zawłocki, KSH. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2014, s. 472; A. Szajkowski, M. Tarska [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja *Kodeks spółek handlowych. Tom II. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2014, s. 105

¹³¹ Zob. m.in. formularz KRS-W4 stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2000 r. w sprawie określenia wzorów urzędowych formularzy wniosków o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego oraz sposobu i miejsca ich udostępniania. (Dz. U. z dnia 27 grudnia 2000 r.)

¹³² J. Strzępka, E. Zielińska [w:] J. Strzępka (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. Wyd. 6, Warszawa 2013, s. 343

¹³³ Szczegółowo charakter prawny udziału omawia: B. Gessel-Kalinowska, *Udział kapitałowy w sp. z o.o.*, PPH 5/2008, s. 23 et seq.

¹³⁴ J. Strzępka, E. Zielińska [w:] J. Strzępka (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. Wyd. 6, Warszawa 2013, s. 344 z przytoczoną tam literaturą

¹³⁵ J. Strzępka, E. Zielińska [w:] J. Strzępka (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. Wyd. 6, Warszawa 2013, s. 344

wyznacza pozycję wspólnika w spółce¹³⁶. W tym sensie można więc powiedzieć, że udział jest substratem kapitałowym oznaczającym danego wspólnika¹³⁷. Równocześnie należy pamiętać, że proste, liniowe przełożenie ilości i wartości udziałów na prawa związane z uczestnictwem w spółce nie zawsze pozostaje prawidłowe, albowiem kodeks spółek handlowych przewiduje możliwość określenia szczególnych zasad partycypacji wspólnika w spółce (m.in. uprzywilejowania udziałów)¹³⁸. Reasumując, pod pojęciem udziału rozumieć można wiązkę ogółu praw i obowiązków wspólnika wiążącą się z posiadaniem określonego prawa podmiotowego (udziału w sensie materialnym)¹³⁹.

W polskim systemie prawnym każdy udział posiada określoną wartość nominalną wyznaczającą minimalną wysokość wkładu potrzebnego do pokrycia prawa. Mówiąc prostszym językiem, wspólnik spółki w zamian za otrzymanie udziału musi „opłacić” swoje uczestnictwo w spółce, wnosząc do niej wkład (generalnie wkład ten polega na przeniesieniu na spółkę określonych aktywów), którego minimalną wartość wyznacza właśnie wartość nominalna udziału. Co istotne, wartości nominalnej udziału nie należy utożsamiać jednak z jego wartością rzeczywistą, bowiem stanowi ona jedynie pewną wartość teoretyczną przyjętą dla celów wzajemnych rozrachunków pomiędzy spółką a wspólnikami.

W spółce z o.o., w zależności od przyjętego w umowie spółki systemu podziału kapitału zakładowego, kapitał ten dzieli się na udziały o równej bądź o nierównej wartości nominalnej. Kluczowa różnica pomiędzy oboma systemami polega na tym, że w spółkach, w których udziały mają równą wartość nominalną udziałowcy mogą posiadać wiele udziałów, podczas gdy uczestnicy podmiotów, których umowy przewidują wydawanie udziałów o nierównej wartości posiadają zawsze jeden udział w spółce (choć jego wartość nominalna jest zróżnicowana). W obu tych systemach całkowita wartość nominalna udziałów powinna generalnie odpowiadać wysokości kapitału zakładowego. Udział stanowi więc określoną kwotowo i wyrażoną cyfrą wielkość określającą nominalną część kapitału zakładowego¹⁴⁰.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że na gruncie obowiązujących przepisów możliwa jest sytuacja, w której już po powstaniu spółki, całkowita wartość nominalna udziałów nie będzie odpowiadała ustalonej wysokości kapitału zakładowego. Do braku równości pomiędzy tymi dwoma wartościami dojdzie, jeżeli w spółce zostanie przeprowadzone umorzenie udziałów bez

¹³⁶ R. Pabis [w:] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, R. Zawłocki, KSH. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2014, s. 469

¹³⁷ A. Szajkowski, M. Tarska [w:] S. Soltysieński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja *Kodeks spółek handlowych. Tom II. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2014, s. 152

¹³⁸ Zob. m.in. art. 174 §2-3 ksh, Art. 191 §2-3 ksh

¹³⁹ M. Paluch, *Kapitał zakładowy w procesie tworzenia spółki z o.o.*, Studia Prawnicze 3/1998, s. 76

¹⁴⁰ J. Strzępka, E. Zielińska [w:] J. Strzępka (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. Wyd. 6, Warszawa 2013, s. 343; R. Pabis [w:] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, R. Zawłocki, KSH. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2014, s. 469;

równoczesnego obniżenia kapitału zakładowego. Nadto należy wskazać, że w niektórych rozwiniętych systemach prawa handlowego, obok udziałów będących częścią kapitału zakładowego, występują również tzw. udziały beznominałowe. Posiadacze takich udziałów, mimo że nie wnoszą wkładów na kapitał zakładowy, uczestniczą w spółce posiadając wobec niej określone obowiązki i korzystając z praw korporacyjnych tak jak inni wspólnicy.

Podsumowując rozważania dotyczące relacji kapitału zakładowego i udziałów, należy stwierdzić, że kapitał zakładowy dzieli się na mniejsze części, zwane udziałami, które jako prawa podmiotowe przysługują wspólnikom spółki. Ilość i wartość posiadanych udziałów, co do zasady, wyznacza pozycję wspólnika w spółce, wpływając na zakres jego praw i obowiązków.

Kapitał zakładowy w ujęciu prawnym a rzeczywista wartość majątku spółki

W doktrynie nie budzi wątpliwości, że wielkość kapitału zakładowego spółki nie wykazuje związku z wartością faktycznie posiadanego przez spółkę majątku. By tego dowieść należy wskazać, że pojęcie majątku spółki stanowi kategorię ekonomiczną, przy czym wartość majątku spółki można zdefiniować jako sumę wartości składników majątkowych należących do niej. Wartość ta, pomniejszona o ciężące na majątku zobowiązania, wyznacza tzw. wartość czystego (nieobciążonego) majątku.

W spółkach kapitałowych kapitał zakładowy wskazany w statucie jest względnie stały, a jego zmiana wymaga dochowania sformalizowanej procedury. Tymczasem wartość majątku spółki ulega ciągłym wahaniom. W szczególności osiągnięcie przez spółkę jakiegokolwiek zysku lub straty sprawia, że wartość jej majątku ulega zmianie, co jednakże nie powoduje automatycznej aktualizacji wysokości kapitału zakładowego. W świetle powyższego pozostaje jasne, iż choć wielkości kapitału zakładowego oraz majątku mogą się pokrywać to taka tożsamość ma jedynie charakter incydentalny i występuje najczęściej w momencie utworzenia spółki¹⁴¹.

Przy analizie istniejących powiązań pomiędzy kapitałem zakładowym i majątkiem spółki warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną ważką kwestię, a mianowicie na fakt, iż w spółkach kapitałowych nie ma możliwości przypisania konkretnych aktywów danego podmiotu do kapitału zakładowego czy innego funduszu spółki. Analogicznie, nie istnieje możliwość wskazania, które konkretnie składniki majątku spółki pochodzą z wypracowanych przez spółkę nadwyżek finansowych¹⁴². Aktywa spółki, w momencie ich wejścia w skład jej majątku, mieszają się ze sobą,

¹⁴¹ Tak też: A. Szajkowski, M. Tarska [w:] S. Soltysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja *Kodeks spółek handlowych. Tom II. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2014, s. 40; A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz lex T. 2 Komentarz do art. 301-633 ksh*, Warszawa 2013, s. 35;

¹⁴² H. W. Ballantine, G. S. Hills, *Corporate capital and restrictions upon dividend distribution under modern company law*, California Law Review 23/1995, s. 11

stając się jednym funduszem, którego poszczególnych elementów nie można przypisać do poszczególnych kapitałów podmiotu. Dlatego też kapitał zakładowy (tak jak i inne tworzone w spółkach fundusze) należy postrzegać jako wielkość liczbową a nie kategorię przedmiotową¹⁴³.

Kapitał zakładowy w ujęciu prawnym a wysokość zadeklarowanych wkładów

Stwierdziwszy, iż wysokość kapitału zakładowego nie wykazuje związków z rzeczywistą wartością majątku spółki należałoby się zastanowić, czy może wielkość ta odpowiada wartości wkładów zadeklarowanych przez wspólników. Również odpowiedź na to pytanie pozostaje jednak negatywna¹⁴⁴.

Powyższe wynika z faktu, że udziałowcy mają możliwość deklarowania wkładów nie tylko na kapitał zakładowy, ale również na inne kapitały (tzw. agio emisyjne). Oznacza to, że możliwe jest alokowanie nadwyżki całkowitej wyceny wkładów ponad całkowitą wartość nominalną udziałów na kapitał zapasowy, a nie kapitał zakładowy. Konsekwentnie wartość kapitału zakładowego nie musi zawsze odpowiadać wartości zadeklarowanych wkładów. Część wartości wnoszonych wkładów może być bowiem przekazana na kapitał zapasowy. Kapitał zakładowy stanowi więc fundusz będący nie sumą wartości wkładów, lecz sumą wartości nominalnej poszczególnych udziałów¹⁴⁵.

Kapitał zakładowy w ujęciu prawnym a wartość wkładów rzeczywiście wniesionych

Kapitał zakładowy nie daje też informacji o wartości wkładów, które zostały faktycznie wniesione do spółki (pokryciu kapitału zakładowego)¹⁴⁶. Powyższe wynika po pierwsze z tego, że od momentu rozpoczęcia funkcjonowania podmiotu¹⁴⁷ do momentu faktycznego wniesienia wkładów może minąć pewien okres czasu. W tym okresie kapitał zakładowy w ujęciu prawnym już istnieje, ale w praktyce nie jest on jeszcze pokryty. Po drugie system prawny może przewidywać, iż na moment rejestracji spółki nie jest wymagane pełne pokrycie zadeklarowanego kapitału zakładowego¹⁴⁸. Po

¹⁴³ Tak m.in. C. Wiśniewski, *Funkcje kapitału zakładowego w spółce z o.o.*, Przegląd podatkowy 2/1992, s. 27; M. Paluch, *Kapitał zakładowy w procesie tworzenia spółki z o.o.*, Studia Prawnicze 3/1998, s. 74

¹⁴⁴ Inaczej, aczkolwiek błędnie: C. Wiśniewski, *Funkcje kapitału zakładowego w spółce z o.o.*, Przegląd podatkowy 2/1992, s. 1

¹⁴⁵ M. Paluch, *Kapitał zakładowy w procesie tworzenia spółki z o.o.*, Studia Prawnicze 3/1998, s. 73

¹⁴⁶ Tak. m.in. J. Strzępka, E. Zielińska [w:] J. Strzępka (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. Wyd. 6, Warszawa 2013, Komentarz do art. 152; S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, M. Tarska, A. Herbet, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. T. 2, Wyd. 3, Warszawa 2014, Komentarz do art. 152

¹⁴⁷ W Polsce, w przypadku spółek kapitałowych, od momentu powstania spółki w organizacji.

¹⁴⁸ W Polsce np. przepisy dotyczące spółki akcyjnej przewidują że jej akcje obejmowane za wkłady niepieniężne powinny być pokryte w całości nie później niż przed upływem roku po zarejestrowaniu spółki (art. 309 §3 ksh). Dodatkowo jeżeli akcje są obejmowane wyłącznie za wkłady niepieniężne albo za wkłady niepieniężne i pieniężne, wówczas kapitał zakładowy powinien być pokryty przed zarejestrowaniem co najmniej w jednej czwartej jego wysokości (art. 309 §4 ksh). W przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wniesienie wkładów na kapitał zakładowy jest warunkiem powstania spółki (art. 162 pkt 2 ksh), z wyłączeniem spółek tworzonej z użyciem wzorca umowy udostępnionego w systemie teleinformatycznym (art. 157¹ ksh)

trzecie, w przypadku wkładów niepieniężnych, może zaistnieć rozbieżność pomiędzy zadeklarowaną wyceną wkładów a ich rzeczywistą wartością (przeszacowanie/niedoszacowanie wkładów). Po czwarte, nie można *też* wykluczyć też sytuacji, iż wspólnicy po prostu nie wniosą wkładów a zarząd przy rejestracji spółki złoży fałszywe oświadczenie w tym zakresie. Z wymienionych powyżej powodów kapitał zakładowy nie może być utożsamiany z wartością pierwotnego majątku, z którym spółka rozpoczyna działalność¹⁴⁹.

Kapitał zakładowy sensu largo w ujęciu prawnym

Zapoznając się z literaturą przedmiotu, można zwrócić uwagę, że wielu autorów posługuje się terminem kapitał zakładowy na określenie nie samej kwoty wskazanej w statucie spółki (kapitału zakładowego *sensu stricto*), a ogółu instytucji wiążących się z tak określoną kwotą. Szeroko rozumiany kapitał zakładowy (kapitał zakładowy *sensu largo*) obejmuje regulacje związane z wnoszeniem wkładów, zapewnieniem właściwego pokrycia kapitału zakładowego, jego utrzymaniem oraz zasadami zmian jego wysokości. Tak pojmowany kapitał zakładowy należy więc rozumieć nie jako pojedynczą instytucję prawną, a raczej zestaw powiązanych ze sobą regulacji tworzących jeden system, nazywany często reżimem kapitału zakładowego. Kapitał zakładowy w tym ujęciu jest uważany za kluczowy element konstrukcyjny spółek kapitałowych¹⁵⁰.

Alternatywne definicje kapitału zakładowego w ujęciu prawnym

Należy zaznaczyć, że przytoczona i przyjęta we wstępie definicja kapitału zakładowego nie jest jedyną, z którą można spotkać się w doktrynie. W definicjach, które występują w nieco starszych opracowaniach, można znaleźć choćby poglądy, iż kapitał zakładowy należałoby definiować przez pryzmat jego roli, jako „ciężar nałożony przez umowę na spółkę, ujawniany w jej majątku jako wewnętrzne źródło finansowania i polegający na obowiązku utrzymania wartości netto majątku w wysokości nie mniejszej niż wysokość tego kapitału zastrzeżona w umowie”¹⁵¹.

Wobec tak sformułowanej definicji można podnieść jednak pewne zastrzeżenia. W szczególności zastosowany przez cytowanego autora sposób definiowania kapitału poprzez odwołanie się do obowiązku jego utrzymania, sprawia wrażenie, że kapitał zakładowy to pewna wartość majątku,

¹⁴⁹ A. Szumański, *Problem funkcji gwarancyjnej kapitału zakładowego (akcyjnego) spółki kapitałowej*, PiP 6/1997, s.79; A. Szajkowski, M. Tarska [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, M. Tarska, A. Herbet, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. T. 2, Wyd. 3, Warszawa 2014, Komentarz do art. 152

¹⁵⁰ A. Szajkowski, M. Tarska, *Kodeks spółek handlowych. T. II. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz do artykułów 151-300*, Warszawa 2014, s. 34

¹⁵¹ J. A. Stefanowicz, *Wkład. Kapitał zakładowy. Udział*, Przegląd Sądowy 2/2005, s. 84

którą spółka w każdym stadium istnienia powinna posiadać. Tymczasem, jak już wcześniej wskazano, wysokość majątku spółki i wielkość kapitału zakładowego pozostają ze sobą niepowiązane.

Kapitał zakładowy w ujęciu rachunkowym

Na gruncie rachunkowości kapitał zakładowy jest ujawniany w bilansie jako element kapitałów własnych. Kapitały te stanowią składnik pasywów i zalicza się do nich obok kapitału podstawowego (w przypadku spółek kapitałowych: kapitału zakładowego/akcyjnego) również inne elementy, tj. kapitał zapasowy, kapitał rezerwowy, kapitał z aktualizacji wyceny czy zyski (straty) jednostki. Teoria rachunkowości zwraca uwagę na dychotomiczny podział kapitałów własnych, tworzonych z jednej strony przez kapitały wnoszone przez inwestorów (takiej jak np. kapitał zakładowy) a z drugiej na te, których wytworzenie następuje na skutek działań jednostki¹⁵². Podział ten odgrywa istotną rolę również w prawie handlowym.

Kapitał zakładowy ujmuje się w bilansie zawsze w wartości wynikającej ze statutu/umowy spółki¹⁵³. Wielkość kapitału ma więc charakter czysto abstrakcyjny, w tym sensie, że nie odpowiada mu żadna realna wielkość w majątku spółki¹⁵⁴. Należne a niewpłacone wkłady na poczet tego kapitału wykazuje się również po stronie pasywów, w kwocie ujemnej¹⁵⁵. Inaczej mówiąc, brak pełnego opłacenia kapitału zakładowego nie wpływa na samą wielkość kapitału zakładowego wykazywaną w bilansie, a jest ujmowany w odrębnej pozycji ze znakiem minus.

Reasumując, kapitał zakładowy w ujęciu rachunkowym to kwota wykazywana w bilansie spółki odpowiadająca wartości kapitału zakładowego *sensu stricto* w ujęciu prawnym.

Kapitał zakładowy w ujęciu ekonomicznym

Z ekonomicznego punktu widzenia, kapitał zakładowy można traktować jako kredyt udzielony spółce przez wspólników¹⁵⁶. Udziałowcy inwestując w spółkę w istocie angażują własne środki pieniężne w celu osiągnięcia dochodów z udziału w spółce. Poprzez wniesienie wkładów dostarczają oni spółce środków na prowadzenie przez nią działalności gospodarczej. Mimo ograniczeń w zakresie zwrotu kapitału należy pamiętać, że w przypadku rozwiązania spółki wspólnicy mają roszczenie o zwrot wkładów. Powyższe cechy, z ekonomicznego punktu widzenia, zbliżają znacznie rolę kapitału

¹⁵² J. Gad [w:] Ustawa o rachunkowości. Komentarz., red. E. Walińska, Lex/El. 2013, Komentarz do art.36 ustawy o rachunkowości

¹⁵³ Art. 36 ust. 2 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. 2013 poz. 330 z późn zm.).

¹⁵⁴ A. W. Wiśniewski, Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny. T. 3 Spółka akcyjna, Warszawa 1994, s. 100; R. Pabis [w:] J. Bieniak, M. Bieniak, G. Nita-Jagielski, K. Oplustil, R. Pabis, A. Rachwał, M. Spyra, G. Suliński, M. Tofel, R. Zawłocki, KSH. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2014, s. 469

¹⁵⁵ A. Helin, Ustawa o rachunkowości. Komentarz. Wyd. 5, Warszawa 2012, Komentarz do art. 36

¹⁵⁶ M. Paluch, *Kapitał zakładowy w procesie tworzenia spółki z o.o.*, Studia Prawnicze 3/1998, s. 73

do długoterminowej pożyczki. Również rachunkowy sposób odwzorowania kapitału jako pasywa, potwierdza, iż kapitał ten ma charakter swego rodzaju zobowiązania spółki wobec wspólników.

Analizując rolę kapitału zakładowego w ujęciu ekonomicznym, nie sposób abstrahować również od tego, że kapitałowi temu odpowiada pewien majątek. Jak już bowiem wspomniano wysokość kapitału wyznacza minimalną wartość wkładów do spółki. Wkłady te stanowią określoną wartość dla spółki i podlegają wykazaniu po stronie aktywów. Z ekonomicznego punktu widzenia kapitał pełni więc rolę środków pozwalających spółce na rozpoczęcie i prowadzenie działalności gospodarczej¹⁵⁷. Ten aspekt kapitału postrzegany jest jako funkcja ekonomiczna kapitału zakładowego.

Z drugiej strony kapitał można traktować również jako koszt zwolnienia wspólników z ewentualnej odpowiedzialności za długi spółki¹⁵⁸. Wniesienie określonego przepisami kapitału pozwala bowiem wspólnikom korzystać z dobrodziejstw ograniczonej odpowiedzialności związanej z funkcjonowaniem spółki kapitałowej. Równocześnie wysokość kapitału zakładowego wyznacza maksymalny poziom odpowiedzialności wspólników i w tym sensie jest maksymalną stratą, którą wspólnicy dopuszczają inwestując w spółkę. Kapitał taki można więc określić jako wspólne zobowiązanie wspólników do ponoszenia ograniczonej odpowiedzialności wobec wierzycieli (ang. *collective liability commitment*)¹⁵⁹.

Podsumowanie

Pojęcie kapitału zakładowego w poszczególnych przedstawionych ujęciach znacznie różni się między sobą. Odnosząc się do tego terminu z prawnego, wąskiego punktu widzenia powinno się stwierdzić, że to po prostu pewna wartość liczbowa wskazana w statucie spółki. W szerszym ujęciu pojęciem tym należy posługiwać się dla określenia ogółu instytucji związanych z funkcjonowaniem tej wartości. Na gruncie rachunkowości kapitał zakładowy to element pasywów wykazywanych w bilansie, odpowiadający kwotowo wartości kapitału zakładowego sensu stricto w ujęciu prawnym. Z ekonomicznego punktu widzenia zaś kapitał można traktować jako swego rodzaju pożyczkę udzieloną przez wspólników spółce, środki udzielone jej na rozpoczęcie działalności czy wreszcie cenę, którą wspólnicy muszą zapłacić za zwolnienie się z osobistej odpowiedzialności za ryzyka związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.

¹⁵⁷ J. Frąckowiak [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. W. Pyziół, Warszawa 2008, s. 567

¹⁵⁸ Podobnie: I. Weiss, A. Szumański [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Warszawa 2014, s. 310-311

¹⁵⁹ W. Schön, *The future of the legal capital*, *European Business Organization Law Review* 5/2004, s. 429, 436 [za:] H. Eidenmüller, B. Grunewald, U. Noack, *Minimum Capital in the System of Legal Capital* [w:] *Legal capital in Europe*, red. M. Lutter, *European Company and Financial Law Review*, Berlin 2006, s. 20

Przedstawione trzy ujęcia odpowiadają wybranym funkcjom, które pełni kapitał zakładowy. Udział w kapitale, jako wartości liczbowej określonej w statucie, stanowi podstawę uczestnictwa wspólników w spółce, pozwalając określić zakres ich praw i obowiązków. Z rachunkowego punktu widzenia ujęcie kapitału jako pasywa pozwala na zapewnienie równowagi bilansowej. Na gruncie ekonomicznym kapitał stanowi zaś środki finansowe, które wspólnicy powinni wnieść do spółki, by ta mogła rozpocząć swoją działalność. Bardziej szczegółowemu omówieniu tych i innych funkcji kapitału poświęcony będzie mój kolejny artykuł.

O autorze

Doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Katedrze Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego. Absolwent Wydziału Ekonomii na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu oraz Prawa na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Posiada uprawnienia doradcy podatkowego oraz licencję syndyka.

Streszczenie

W artykule podjęto próbę przybliżenia terminu kapitału zakładowego poprzez próbę zdefiniowania go w trzech różnych wymiarach: prawno-handlowym, rachunkowym oraz ekonomicznym.

Summary

In the article author present definition of “share capital” term. Three different perspectives were presented: legal, accounting and economics.